

colerent, sed ad hoc, ut inde epularentur et opipara instruerent convivia, haec de causa reprehendit hic eos Deus, eisque ministrare excidium. Ita S. Hieronymus, Vatablus, Ribera, a Castro et alii.

IPSI IN EGYPTUM CONVERTENTUR, — q. d. Cogunt fugero et reverti in Egyptum. Ita factum; nam post excidium Samarie multi Israelite, ex illo clapsi, ut se salverant fugerunt in Egyptum, ibique mortui sepulti sunt in Memphis, ut patchit cap. ix, 3. Ita S. Hieronymus, Theophylactus, Theodorellus, Arias et Vatablus. Idem fecerunt Iudei post excidium Jerusalem, ut patet *Jeremias* cap. XLV, 12. *Egyptius enim erat iuge et commune Israeles refugium et asylum. Secundo*, S. Hieronymus, sicut quoque exponit, q. d. Ipsi revertentur ad eum vivendi modum, quem ienerunt in Egypto; colent enim idola, et vita gentium induent, sicut fecerunt in Egypto. *Tertio*, Lyrinus et Sanchez, q. d. Revertentur in Egyptum, hoc est, talis brevi apud Assyrios patientur, quia ipsorum patres passi sunt ab Egyptiis, scilicet duram servitutem, ministeria sordida, pauperiem, famem, etc., ut more Hebreo subintelligatur nota similitudinum *sicut, velut*, ipsi ibunt in Assyriam, velut in novam Egyptum, hoc est novum carcerem. Primus sensus plenissimum est, eisque faveat vers. 6 cap. sequentis: « *Egyptius congregabit eos, Memphis seipset eos.* »

OBLITUS EST ISRAEL FACTORIS SUI, — Dei creatoris sui, qui cum sibi populum peculiarare fecerat, et elegerat ex omnibus gentibus, ut eidem praedixit et exprobavit Moses in *Deuter.* totocap. XXXII, prescrip. vers. 18: « *Deum qui te genuit diliguerit, et oblitus es Domini creatoris tui.* »

ET ADIPICAVIT DELUBRA, — puta tempora, vel fana idolis, spredo Deo; spes enim suas omnes collocavit in idolis. « *Delubra* » dicta sunt loca ante aras, quod in eis essent labra, id est conches et vas ad ablucenda mortuorum cadavera, inquit Asconius in *Divinat.*, vel, ut alii, a diluvio tum cadaveribus, tum membris sacerdotum ante sacrificium. Quocirea delubra erigebant juxta magnatum sepulcro, ibique captabant in somnis oracula per necromantiam. Unde *Isaias*, cap. LXV, 4: « *Qui habent, inquit, in separatis, et in delubris idolorum dormiunt, » ad captandum divinationem. Festus vero *deihbrum* dici putat quasi delibratum, id est decorticatum fustem, quem pro Deo venerabantur. Servius autem: *Delubrum*, in-*

quit, dictum est, quod anno tecto plura complegunt numina, ut est Capitolium, in quo est Minerva, Jupiter, Juno.

ET JUDAS MULTPLICAVIT URBS MUNIAS (lis, non Deo, confidens se fore tutum ab hoste Chaldeo, idcirco ego) *MITTAN IGNEM IN CIVITATES EIS*, et *DEVORABIT EIS* (hebreo *אֶת־בְּנֵי־עֲמֹנוֹת*, id est palata, sedes magnificas) *ILLIS*. — Fecit id Deus per Nabuchodonosor. Ita S. Hieronymus, Hugo, Lyrinus et alii, licet Haymo et Hugo huc quoque facta putent per Sennacherib, qui cepit omnes urbes minitas Juda, excepta Jerusalem, civitates et palatia, tam Iuda, tum a pari Israels intellige; sicut enim ultimum culparit de obliuione et neglegenti Iuda: ita utrumque pariter resundat ad excidium et incendium urbium et aedium. Minus ergo recte aliqui *civitatis* referunt ad Iudeam, palata ad *Judam*; quia, inquit, Osee usurpat Hebreos Iuda in genere inassecu-*lino*, Iuda in feminino; subiunct enim terram Iuda. Verum hec ratio non subsistit; nam Osee Iudam usurpat in genere masculino, dicens: *Judas* *הַיְבוֹרָה*, id est *multiplicavit urbes, hinc enim verbum est masculinum; feminine enim dicendum fuisset melius cum *Aria* vice versa, civitates ad Iudam, *ades* vel palatia ad Israel referet: *וְאֶת־בְּנֵי־עֲמֹנוֹת* enim, id est palatia, vel dominus augustus et templo, sunt *הַכְּלָלִים* *הַכְּלָלִים*, id est basilicae, delubra, templo, que paulo ante dixit edificasse Israel.*

Verum, ut dixi, verius est eodem pertinere civitates, et *ades* sive palatia, scilicet primo ad Iudeam, deinde a pari ad Israel. Unde et Septuaginta vertunt: *Mittan ignem in civitates eis, et devorabit fundamenta illius*, fundamenta enim sunt civitatum, que cum civitatis devorabit immensus ab hoste ignis. Porro de Iuda, aquae ad Israele, loquitur Propheta nunc in genere feminino, intelligens terram, ut cum dicit *וְאֶת־בְּנֵי־עֲמֹנוֹת*, id est *ades* illius feminine; nunc masculine, intelligens populum, ut cum dicit *הַיְבוֹרָה*, id est *multiplicavit*; et *וְאֶת־אָרוֹן*, id est urbes ejus, cum affixo, sive pronomine masculino.

CAPUT NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Israel in frugibus et opibus lascivient, doisque Gentium quasi eorum datoris ludis et festis covent, manifestat iniquitatem, in qua panem lugentum et pollutum conseruntur sit. Secundo, vers. 9, docet quod imitatur parentes suos, qui coluerunt Baalphegor. Numer. xxv, et Gebuatis, qui uxorem Levita stupro encorauit. Hinc, vers. 14, ministrare eis ecedon florum, ut ubera arenaria, quodque eos in perpetuum deserens et abdicans tradet hostibus, ut plane excindantur, sicutque tuto orbe vixi et profugi.

1. Noli letari, Israel, noli exultare sicut populi: quia fornicatus es a Deo tuo, dilexisti mercedem super omnes areas tritici. 2. Area et torcular non pascet eos, et vinum mentitur eis. 3. Non habitat in terra Domini: reversus est Ephraim in Egyptum, et in Assyria polatum comedit. 4. Non libabunt Dominus vinum, et non placebunt ei: sacrificia eorum quasi panis lugentum; omnes qui comedunt eum, contaminabuntur: quia panis eorum anima eius, non intrabit in domum Domini. 5. Quid facietis in die solemnis, in die festivitatis Domini? 6. Ecce enim profecti sunt a vastitate: Egyptus congregabit eos, Memphis seipset eos: desiderabile argentum eorum urtica harreditur, lappa in tabernaculis eorum. 7. Venierunt dies visitationis, venerunt dies retributionis: scito Israel stultum Prophetam, insatum virum spiritualem, propter multitudinem iniquitatis tuae, et multitudinem amentie. 8. Speculator Ephraim cum Deo meo: Propheta laqueus ruinae factus est super omnes vias ejus, insania in domo Dei ejus. 9. Profunde peccaverunt, sicut in diebus Gabas: recordabitur iniquitas eorum, et visitabit peccate eorum. 10. Quasi uvas in desertu inventi Israel: quasi prima poma fecundissima in cæcumine ejus, vidi patres eorum; ipsi autem intraverunt ad Beelphegor, et abalienati sunt in confusionem, et facti sunt abominabiles, sicut ea qua dilexerunt. 11. Ephraim quasi avis avolavit, gloria eorum a parte, et ab utero, et a conceptu. 12. Quod si emirerint filios suos, absque liberis eos faciam in hominibus: sed et ve eis, cum recessero ab eis. 13. Ephraim, ut vidi, Tyrus erat fundata in pulchritudine: et Ephraim educet ad interfectorum filios suos. 14. Da eis, Domine. Quid dabis eis? Da eis vulvam sine liberis, et ubera arenaria. 15. Omnes nequitiae eorum in Galgal, quia ibi exosos habui eos: propter malitiam adiumentorum eorum, de domo mea ejiciam eos: non addam ut diligam eos, omnes principes eorum recentes. 16. Percussus est Ephraim, radix eorum exsiccatam est, fructum nequam facient. Quod si generunt, interficiam amantissima uteri eorum. 17. Abjicit eos Deus meus, quia non audierunt eum: et erunt vagi in nationibus.

(1) Sic cum precedenti hocce caput connosci potest. Cum notasset Propheta, cap. VII, 13, 14, Ephraim in suis sacrificiis voluntates, ac quod intemperante extremitate in idolatriam templis securus ageret veri Numinis, in Iuda deinde, quod validis fructu multitudinis tutum se haberet adversus hostium vim; pergit nunc ostendere vanam ex his et decem tribum et Iudea latitudo, ac frustra esse eum populus eos alii, quoniam communitas fuerunt contaminata (vn, 8), sese componebat ex idolatria aliisque solemnis gaudis. Id comprobatur ex idolatria *primum*, cuius maculam sibi tam avide contrahebant, *secundum*, *tum ex tristissimis penitus ideo preferendis*.

Porro hanc concionem eadem qua tres prime orationes composite videtur statte editas cum Maure et Ackermann putamus, scilicet circa tempora Jeroboam II, sub quo Israelita insignem victoriam de hostibus reportarunt,

unde in spem errecti fuerunt, sa ab omnibus calamitatibus in posterum liberos fore.

Israelitas igitur monet Propheta, ne alii populi similis Iudei sa festis dem hilaris operam, quia latitas et abundantes ab idolatria capti se succedet:

Primo, conversio bonorum fortuna, scilicet *primo*, fames et defectus vini, 1, 2; *secundo*, exsilium spontaneum aut captivitas, 3; *tertio*, turbatio carmenorum, pollutio sacrificiorum et cessatio festorum, 4, 5; *quarto*, interitus gentilis et vastitas terra instans, 6.

Secundo, conversio bonorum anima et corporis: commutabilitur, *primo*, sapientia et propheta Israelis in stultitiam et deceptionem, 7, 8; *secundo*, sanctis singulariis in gravissima et turpissima peccata, 9, 10; *tertio*, fecunditas et gloria in sterilitatem et ignominiam, 11-14.

Tertio, conversio bonorum status transferetur, *primo*,

1. NOLI LETARI, ISRAEL (q. d. Ne exultes, o Israel, ne publica festa, ait Chaldeus, tripludia et ludos institutas, uti instituant gentes in honorem eorum, quorum cultum nunquam dereliquerunt, cum ab eis abundantiam opum, victorian, aut aliud insigni beneficium accipere se putant; quia in FORNICATUS ES (id est coluisti idola, ita que aversus es) A DEO TUO — ergo tibi lugendum est jugiter, non exultandum. Ita Chaldeus, Hugo, Clarius et alii. Alter Arias, q. d. Noli letari, o Israel, ut ceteri populi; quia tu iam disporsi per captivitatem, non amplius es populus, sed mancipio et fax populorum omnium.

DILEXISTI MERCEDES (scilicet meretriciam, ut minimorum pro mercede idola coleres) SUPER AREAS (id est pro arcis) TERRIC. — Merces ergo fuerunt atri tritici, q. d. Fornicatus es cum idolis, quasi meretrice, pro pretio et mercede tritici, ut scilicet idola darent tibi ejus copiam. Unde Chaldeus verit: Dilexisti servire idolis pro omniis areis frumenti, q. d. Ubicumque erat spes frumenti, luci, aut copiar rerum, ibi quasi meretrice, illarum sp. idolis te substeretas, eaque colebas, sperans te eiis ditandum; idque justa a Deo haec mercede, put frugibus et opibus privaberis, ut scilicet idola darent tibi ejus copiam. Unde Chaldeus verit: Dilexisti servire idolis pro omniis areis frumenti, q. d. Plena horrea, et copias messem, ubi quasi meretrice, illarum sp. idolis te substeretas, eaque colebas, sperans te eiis ditandum; idque justa a Deo haec mercede, put frugibus et opibus privaberis, ut scilicet idola darent tibi ejus copiam. Unde Chaldeus verit: Dilexisti servire idolis pro omniis areis frumenti, q. d. Plena horrea, et copias messem, quam Deus tibi dederat, tu non Deo, sed idolis acceptam tulisti, iesque festa et ludos instituisti, qui summa est ingratitudine, iesque ac impietas. Ite Theodoreus et Theophylactus, as S. Cyrillus quem audi: «Solebant, ait, Gentiles, cum incipienda erat oratio, sacrificare demonibus, petentes fertilitatem; item eum invitauerunt et videbant calcanda, libabant et sacrificabant canentes odas innoxias (vindemias) in summa letitia. Accusat ergo nunc Dominus Israel, qui hoc imitabat quod gentes, que Deum non cognoverant. Fornicatus es ergo, inquit, dilexisti munera, etc., petisti non a Deo, sed ad idolis fertilitates agrorum, quas tibi non dederunt; hoc enim significat: Area non cognovit eos, » etc.

2 et 3. AREA ET TORULAR NON PASSET EOS (q. d. Quia Israel dilexit areas et horrea messem, eaque petebat et accepta referebat, non nihil eorum dolori, sed idolis, qui nihil in ea iuvis et potestatis habent; idcirco ego haec Israeli ingratu et impio ateram, faciamque ut ne areas det frumenta, nec torular vinum quod pascat eos;

dictio populi impensa in aversionem Dei et odium, 15; secundo, multiplicitatio genit in paucitatem hominum, 16; tertio, amictia et conjunctio in affectionem et dispersionem omnimodam, 17.

quocirca) **VINUM MENTIETUR EIS** (q. d. Vines quae eis multas uvas, multum vini prorūtore debantur, fallent eos, et parum vel nihil uvarum et vini profert, itaque spe sui eos frustrabund, quinimo faciam ut vastentur ab Assyris: unde) **NOS HABITABUNT IN TERRA DOMINI** (et Chamanea, quam Deus eis promisi et dedit; sed) **REVERSUS EST** (revertetur) **EPHRAIM** (puta Israel, excusis et profugis) **IN EGYPTUM** (2), ETIN ASYRIUS (captivis) **POLLUTUM COMEDIT**. — Hoc est comedet idelodhyta, ac cibos lege *Levit.* xi, 37, iesque immundos. Ita S. Hieronymus, Chaldeus, Theophylactus, Haymo, Hugo, Lazarus et alii. Vide dicta cap. viii, 8. Erat iesque probrum ac pena, iesque ac peccatum apud Judeos, pro pane sancto comedere pollutum. Unde Machabeus excommunicari maluerunt, quam suilla carne legi iesque vesri, II *Machab.* vi, 18. Sic et Daniel, cap. i, 8, et S. Petrus, *Acto.* xi, 8, exhortuerunt cibos Gentilium immundos. Simile est illud Horatii, lib. ii, epis. 2:

Venit ubi oves facta, morto penite capella,
Spem encuita seges, huius est encuita arana.

4. NON LIBABUNT DOMINO VINUM, — q. d. Non Deo, sed idolis sacrificabunt et libabunt, et ut ait Apostolus I *Corinth.* x, 20, bibent «calicem demoniorum» (id est demonibus oblatum), non Domini. Ita S. Hieronymus, Haymo, Arias et Vatablus. Secundo et potius, q. d. Paniam eos sterilitate et fame, ut ne quidem habent vinum quod Deo in sacrificiis libent. Pater ex pauco ante diuersis.

Nota: Deus in *Levit.* et *Numer.* xv, sanxit ut in omni sacrificio carneo, puta ovis, capre et bovis, adhiberentur libanum, quasi condimenta, puta panis, vel simila olio conservata, sal et vinum. Sacrificium enim erat quasi convivium Dei. Unde victimas in Scriptura vocantur *pains*, id est cibus Dei. In convivio autem requiruntur tam cibus, puta panis et caro cum sale, quam potus, puta vinum; quod in honorem Dei vel in terram effundunt.

(1) Hebraice est, קְרַבָּה בָּאָה *takhabba ba*, mentientur ei; בָּאָה, ei, nonnulli referunt ad בְּקָרָב *tegab*, torcular. Sed melius dictimus cum Maurer: Quemadmodum in priori hemistiche ☐ pertinet ad Israelitas, sic probabile est in posteriore ☐ pertinere ad eorumdem terram. Vulgata pro בָּאָה, ei, legit בְּקָרָב *bam, eos.*

(2) Non uno modo accipitur: a Reversus est Ephraim in *Egyptum*; prater interpretationem a Cornelio atlant, nonnulli sic sensum enarrant: Quamvis reversi fuerint Israelite in *Egyptum* ad accessenda auxilia, nihilominus in *Assyriam*, quo nolunt, absconderent. Alii, inter quos Christopherus a Castro, Petrus de Figueroa, Paulus de Patacio, quibus adstuprari videtur Ackermann, locum istum explicant de fuga Israelitarum multorum in *Egyptum* ad evitandam captivitatem *Assyriacam*. His consentit Rosenmuller, sic scribens: *Sic revertetur Ephraim in Egyptum*, contra ac promissum a *Mose*, *Exod.* xiv, 13. Sed inter minus intentum, sicut leges divinas sunt trans' essuri, *Deuter.* xxxvi, 68, rediit dominus in *Egyptum*. Partem igitur in *Egyptum* exiles discussores minutar vates, partem in *Assyriam*.

fundebar, vel a sacerdotibus bibebatur, neque vocabatur *libare* et *libamen*. Unde et Christus in sacrificio Eucharistie instituit speciem panis, quasi cibum; et speciem vini, quasi potum libandum, id est hauriendum a sacerdote in honorem Dei. Vide dicta in *Levit.* et *Nom.* xv.

Nota secundo: Videntur Israhelites, salem sapientes, errore et dementiam suam in cultu vitulorum agnoscisse et damnasse; ac voluisse Deo vero sacrificare, cui sacrificaverant patres eorum. Unde de eis ait Deus cap. viii, 2: «Me invocabunt: Deus meus, cognovimus te Israel. Verum, quia non ex toto corde ad Deum se converberant, sed partim Deo in oculis, partim viatis et idolis in publico, et communis populus se accommodarent, serviebant: himen Deus eos eorumque victimas respuit et reprobavit; ita feruntur Sanchus. Unde sequitur:

Et non placuerit ei, — q. d. Hostiae et sacrificia Israhelites, deficiente libanum, puta vino, non placuerunt Deo, quia imperfecta et illegitima, et qua ab idololatriis oblate extra Jerusalim et templum in *Assyriam*, ubi captivus delinquit Israhel. Hebrei, non deflucent ei, id est non erunt Deo dulcia et jucunda; sicut injucundum et ingratum est epulum, in quo deesset vinum, in quo editur tantum, non bibitur. Unde subdit:

SACRIFICIA EORUM, QUASI PANIS LUGENTIUM. — Supple, immunda erant, aquae ac tristia et insuavia, uti sunt prandia lugentia, tum quis carientur vino, tum quis ab idololatriis oblate inter idola et idololatras, sepe etiam ipsam idolis, uti censent S. Hieronymus et *Cyrillus*, estque valde versimile; tum quis contra legem, extra templum et Jerusalim in *Assyriam* capitivitate oblate, in qua Israel degit moerens et lugens, ac proinde festa et sacrificia sua lete et festis celebrare nequit, uti fecit in Jerusalem et templo.

Nota: Explicat hic cibum Israelis *pollutum*, de quo dixit vers. 3, per panem lugentium, qui scilicet comedunt solet in exequis et funeribus, quae Gracie *πεσσόντα*, id est *lugentium, carne dicuntur*: Latinis *parentalia*, quod parentibus mortuis immolantur. Sed S. Hieronymus, iesque hanc quasi ultima justa et pieta officia solvantur. Porro his panis et cibus Iudeis immundus erat, nam *Num.* xix, vers. 41, 44 et 46, sancti Deus, ut omnes contumentur, sicut immundi per septem dies, qui mortuorum tetigerunt, aut funeri interfuerint, aut ex panis epulove funeribus comedenter. Panis ergo luctus, sive domus funeste, tangentes et comedentes funestabat et contaminabat. Significat ergo totam vitam Israhelis in *Assyriam* capitivitate, fore continuam quandam quasi fuligine et feralam cenam: in qua squalem et incognitum oblatione non feris, sed inferis erit aptior, iesque oblatione non feris, sed inferis erit aptior, inquit Rufinus, Albertus, Hugo, Vatablus et Arias.

Tropologice S. Hieronymus: Hereticis, ait, qui nonnisi lucri et symposia appetunt, nonne, etiam si sustinuerint, etiammodo miserent, non rident, ne-

deliciarum causa faciunt, ut populum decipiunt, et domos devorent viduarum, habent perenni lugentium, id est verba mortificare, quibus inquitatem loquuntur contra Dominum, qui panis non ingreditur in domum Domini. Sic omnis peccator comedet panem lugentium, quia ei nihil est legitum, etiam si epulet et tripudiet; non enim potest esse vera letitia, pbi est mala conscientia: haec enim verrem rodentem et remorsum puni- gentem semper secum deferit.

Quia PANIS EORUM ANIME IPSORUM (scilicet erit, q. d. Animae, id est concupiscentie et gula sine consulenti et satisfaciunt sacrificando, non autem sacrificant ut Deum, vel idola colant; ac preterea indigni sumi ut panis, id est viciniae eorum) IN DOMUM DOMINI, — id est ad templum deferentur; quod proinde, me puniente, a Chaldeis igne succendetur; in *Assyriam* autem et Chaldeas «ad dominum Domini» deferri non poterunt, quia nulla erit ibi domus Domini. Ita S. Hieronymus, Theophylactus, Hugo, Arias, Ribera et alii (1).

Tropologice, haec recte adaptas sacerdotibus indigne sacrificantibus, non piatis, sed lucri et gula causa: horum enim sacrificium, licet ex parte hostie, puta *Fili Dei*, sit Deo gratissimum; tamen ex parte offereantur est quasi qui patri filium necat, iesque se offerten occidit. Est ergo panis lugentium. Unde Chaldeus vertit: *Sacrificia eorum erunt instar panis abominabilis*. Ita Delrio, *adagio* 951. Rursum Theophylactus haec adaptat sacrificio quod fit ex iuste partis; hoc enim est panis lugentium, quia est de bonis operis, iesque lugentium.

Symbolice hic dicit, Deo non placera oblationes et victimas, que tristi, lugubris et metanichico animo ei offeruntur, sed hilarem datorem, diligere, ut ait S. Paulus, II *Cor.* ix, 7.

Hermes episcopus et martyr, S. Pauli discipulus, in libro *Pastoris*, quem probavit S. Dorothyus, Damasus et multi veterum, *cognitione* V, mandato 40, narrat sibi apparuisse angelum in figura pastoris, et inter alia dixisse: «Tristitia omnium spirituum nequissimum est, et pessimus servus Dei, et omnium spiritus exterminat et contributus spiritum Sanctum, et oratio tristis non habet virtutem ut ascendat ad altare Dei. Quidam tristitia sedet in corde eius. Cum ergo mixta fuerit oratio viri cum tristitia, haec non patiatur orationem mundam ascendere ad altare Dei. Si enim vinum aceto mixtum eandem suavitatem

(1) «Panis eorum anime ipsorum.» Nostram facimus, inquit Ackermann, eam interpretationem, que טְהִרָת הַמֶּלֶךְ, tempeheshem, verit pro animalibus suis, id est pro se, hoc sensu: *Nas panis ipsum*, id est oblatione eorum, quam pro se Deo offerunt, non venient, deferrunt, *in domum Je-hove*, quia abducunt captivi ex terra Je-hove, in qua templum, unicus legitimus sacrificiorum locus, erat. Sic et Rosenmuller, Maurer e contra, cui loco interpretatione otiosa videtur, ita intelligit eam d'Allio: *nasi panis* *coronae ipsius eis*, id est basiunum tantum usibus, vita omni sustinuerint, etiammodo miserent, non rident, ne-

tem non habet; sic et tristitia Spiritui mixta
eaudem ostendit, mundum non habet, & illo
est quod illa atra, lugens, in strage filiorum :
« Quoniam potius placere Domino, in ceremoniis
mortale lugerit? » Quocirca Cassiodorus, Colat. IV,
cap. iii, docet quod ad recte oratione, « In omnibus
et tristitis perlungatio funditus ex ani-
mo si errunda. Iam illud non raro videntur.

5. Quid faciet in die solenni, in die festi-
tatis domini? — Primo, sensus est, q. d. in cap-
titivate non poterit israel celebrare festum Pas-
che, pentecostes et similia, quia cum gaudio ce-
lebrabat in iherusalem. Ita theodoreus, Arias et
lyraeus (1).

Secundo et nervosius, S. Hieronymus, Haymo, Albertus, Hugo, Clarus et alii exponunt, q. d. Festa prisca non celebrabatur, o Israelite, in templo, ut ipsi positi in epiphylax; sed facie perenne festum et solemnitatem vindicata more, quo saeculo publice pavent, vel corporis, puritate et gloria, haec enim dicunt solennitatem domini, quia ea solennis de iustitia et porto toto orbe splendebat, et ab omnibus genitibus celebrabatur. Se et Ierom. Thes. ii, 22: «Vocasti quasi ad diem sollemnem, qui terrenum me de cunctis». Ex eadem phras, et hinc, impri excedente et excendente in hac lete sollemnitate vocantur hostiae et victimae, que immolantur iustitia divina: ac Assyria et Chaldaea, qui nos occidunt et clamant vocatum sacerdotem dei. Si et Isa. xxi, 6: «Victima domini in terra, clamiter festo domini in terra Eliom, etc. Quia dum dominus annus retributionum iustitiae, sicut illi bellum contra impios vocant sancium, millesque, sicuti, quasi numerot, et consenserat a deo sacerdotis. Se et Ieremias, cap. vi, 4: «Sanctificare, o Gaudens, super eum [Ierusalem] bellum, vide lib. dicta».

Anagagia S. Cypriani, lib. IV in Iacobam, cap. XXX, q. 1. Vos, o impia, qui spreveritis viam ardorem, laboresque virtutis, non poteritis ingredi sollemnem etiam et beatitudinem coelestem. Nec enim velis paternitatem? Quomodo intrastis hunc absque vase mortali?

6. ECCE IUSTI PROFICIENS SIVE A FORTITATE. — id est proficiensur et fugient in Egytum, propere excedit et vasitatem Samariae. Vide dicta cap VIII, vers. 8.

— EGYPTUS CONGREGABIT EOS, MEMPHIS SEPELIT EOS
— Memphis, nunc Cairus, vulgo Akareo dicatur
aut potius Memphis vetus fuit e regione Cairei, at

(1) *Recte Calmetius*: *Cum solennitatum vestram dies adorant, ac proinde eritis a patri, a templo, quinam erunt sensi vestri?* — *Luceat dominus tribuum Israelet schismatis laborant, et in templum Ierusalem non carent.* — *Qui minus per modum sollempniter dominii festis in terra sua celebrant, cumque huius sollemnitates ex parte conciperent convivia, ac summa libritas, non modica illis erit importoria occasio, non possunt in terra aliena, ubi caputivis erant, celebrare.*

alia parte fluminis Nili. Vide dicta Jerem. xiv., 1.
S. Hieronymus, Haymo, Alberius et Hugo haec
accipiunt de Iudeis, qui occiso Godolja, quem
Chaldei proferant Iudees, timenter eorum vi-
dictam, fugeant cum Jeremias, cap. xiii., 7, in
Egyptum. Verum hioc non agitur de Iudeis, sed
de Israelitis, id est Samaritani; eorum ergo exco-
diunt et fugi in Egyptum his predicitur, quod

que morituri et sepelendi sunt in Memphis.
DESIDERABILE ARGENTUM FORUM UNICA DABBENNA
BIT. — Per *uticas* significat longam fore captiu-
tatem et Samarie regnare, q. d. Domos splen-
didas, quas Samaria in argento argenteo compara-
verant, vasimque argenteis et pretiosis *coronava-*
ram, ac in quibus suis theatrobus argenteum
considerant, stabilitate et redit Assyriis usque ad
secum; adeo ut in eo tribuli, lappa et uric
germinent. *Sed* *Si* *Nicoramus*, *Haymo*, *Albertus*
Amas. Unde Chaldeorum verit: *In domo desiderabili-*

LAPPÆ IN TABERNACULIS EORUM (3.) — Pro *lappe* Septingentis vertuti, *spina*; ali; *tribula*. Est in lappa, pimosa, teste Diocoro lib. III, cap. xxviii. Nostræ habentes aculeis plenum, qui leviter in vestrum tenaciter adheret, sed hinc soluta perdeletur. Quis tria sunt genera, ut lappæ sunt. Nam quædam cœderat canaria, quæ est in eandem adhaerens. Altera major est, et in Pausopis appellatur, quod venitum hemisphaerio adharet, et amaro, viscidæ. Tertia apponit personata, et maxima est, et surgeretur iuxta nivea glaucomine. Febris habet amplius encumbens, et valeres ea pectorante ad personata faciendas. Porro Piramus lib. XII, cap. xvii. In Nobilis, illa est, in lappa que adhaeret, quoniam in ipsa fles naevorum non evidens, sed imbus oblongus, et leviter, et non oblongo, vel animalia, et non oblongo.

gulus, et iolra se gerunt, vix amplexu-
se parunt. *Hebraeum* *clavis*, pro-
hamon significat, indecum opem plantam
nosam, que instar hamu latet et caput id co-
plicatur. *Unde*, *nosfer latoprys*, nunc *lapo-*
name cardinum, *nunc tribulum*, *nunc palmarum*,
vera, *et* *endimica* *lora*, *polycerata*.

7. *VENERABILIS DIS RESTITUTIONIS* (*id est* *punitio-*
et *exilium*, *qui erunt*, *ad* *restitutionis*). — *Quibus*
Deus *rependet* *eis*, *supplita* *pro* *sceleribus*. *1.*

Srys. *script* *Hebrei* *10* *in* *11*, *17*, *19*.

SCHOTTE. — Legit interpres $\Sigma\Sigma$ uide in imper-
tiva, iuxta locutum $\Sigma\Sigma$ sedem in futuro, id est scien-

livo, iam legunt ut redire in Iudeam, et est secundum
Septuaginta vero legerunt ut iacto, id est usque
getur Israel sicut Propheta insinuas. Sensus es-
q. d. Nemo vobis aduletur, nemo vos decipi-

nam instant dies castigationis et supplicii vestrum
proinde scitote nunc, vel tunc ipsa experientia
sciens stultos fuisse et insanos prophetas, qui vobis
non capiendois nec excendendois, sed securi-

(2) Eadem sententia *Isai.* xxxii, 13; *xxxiv*, 13. et
Virgiliano illo, *Eclog.* v, 39:

Carduus et spinis surget palijurus acutus.

COMMENTARIA IN OSEE PROPHETAM. CAP. IX

COMMENTARIA IN OSE
Iste victuros, omniaque prospera pollicebantur;
me vero, Isaiam, Joelem, et similes fuisse veros
prophetas, qui cladem hanc et stragem vobis
prediximus.

Secundo, S. Hieronymus et Lyranus consent hic ipsom silent Israel vocari « Prophetam stultum », q. d. Sevitole, ut tunc sicut omnes, Israel fuisse Prophetam stultum et insanum, hoc est multa effluentem temere, instar insani et furore quodam cum spiritu perfici: quia ipse securitatem et fausta omnia sibi promitebat, cum eoce jam capti et vacante erat.

Tertio. S. Hieronymus rursum, Haymo, Albertus et Hugo haec intelligunt de veris Prophetis, q. d. Seolite ei adverte nunc, vel tunc sciens et advertebas, Prophetas qui excidimus ministrant, quos vos stultos vocabatis, an insani fuerint, an potius viri spirituales, id est affliti Prophetae Sancti. Primus sensus et secundus aptiores et planitores sunt : comparant enim populum acutis, pseudoprophetas amiciupis, predicationem eorum laetam. Haec velut admodum

laqueo, ne vatabas (1).
VIRUM SPIRITALEM, id est Prophetam; hunc enim Hebrei vocant *viram spiritus*, id est spiritu Dei illuminatum. Pro *virum spiritus*, *veritas*, *viram venti*, et pro *spiritalem*, *veritatem*, id est vanum et mendacem. Sic Ieremias, cap. V, 13, ait: Prophetae fuerunt in locum locuti, et responsa oracula, prophetia non fuit in eis: Syria: Ugnoscent Israel statuta Prophetam inservire, *viram* qui amicuit est spiritus stoliditatis; Arabicus: Cum inimicu[m] Israel ut *vespera perturbata*, cui sic u[er]o homo induit spirita molo.

PROPHETAE MULTITUDINES INQUITATIS TUE, ET MUL-
TIBUS HABENTIA AMENITATE, — q. d. Habebitis filios stu-
diosos Prophetas, qui te deciperent, et in exi-
gerent; quia id merebatur multa tua iniquitas
et amaritia, que deum tuum eum periret. Pro-
phetas semper spreveristi: eatus autem est Hieronymus
prado in Ezechiel. xiiij. 3. q. d. Propheta quidem
estes stultus fuit; sed in hanc amaritatem pre-
dictarunt eum iniquitates vestre, atque odiun-
tis, vestris impotestis conceptum. Pro amen-
itate Hebreo est: וְאַמְנָהּ מִשְׁמָרָה, quod R. Da-
vid, Vatablus et alii recentiores vertunt, odiūm,

(1) Prior expositio: magis contextus et serie orationis
sufficiunt. Nam, inquit Rosenmuller, quem sequitur Ac-
cursus, mens Prophetae in horum versis est, certitudinem
enunciante prevaricatur, sic ut earum securi hactenus Israe-
lus hujus cupiditatis ipsorum forent eventu convincendi.
Vero astricto ~~zvezdorodstvom~~, destruendo spiritu habitat
in pseudoproprietatum vaticinis, qui, veritatem do-
cente eventu, pro stolidis et amensibus erant agnoscendi,
et ~~zvezdorodstvom~~: probat, prope esse istam retri-
strictionem debere, cum eam iniquitatum multitudine et
impi Dei provocaret.

Sententia dura iste: « Scitote, Israel, stultum prophem, insanum virum spiritualem, » velut in parenthesis interposito sunt juxta Maurer; nam quae subjiciantur: opter multitudinem, etc., pertinent ad verba versus iuris, ut quorum rationem reddant.

iram, furorem (nam ira furor brevis est); radicem
enim ~~ad~~ satam significat odisse, inimicari, ad-
versari: odium ergo est amelia, et odire Deum
summa est amelia. Sensus est, q. d. Abhinc
idols, eorumque falsis Prophetis: quia odire
Deum, ejusque Propheticus adversatus es, qua-
summa est vesania et dementia.

8. SPECULATOR EPIPHATI CEN DEO REO: PROPRIETATIS
LAQUEUS KUNIE (Hebreus incipit), qui aven capitulo
agilique in ruinam] FACTUS EST SUPER OMNES VITAS
EJUS, INSANIA (Hebreus mastema, id est ostendit, ut
mali dixi) IN DOMINA ERI. — Primo, Theodore
ins ex explicat, quasi dicat: Ephraim per legem
et Prophetas, quos a Deo accepit, constitutis es
quasi speculator et doctor gentium omnium, u
tas docerbo et exemplo Fecit colum, v
tus virtutis et salutis. At ipse factus est eis la
queus, dum insane coluit idola et vita idololatri
arum.

Secundo, Valerius, q. d. Ephraim fecit sibi speculatorem, id est pseudoprophetam, eosque vult audire simul cum Beo suo, q. d. Vult audire et colere tam idolam quam Deum, tam falsos quam veros Prophetas, quia est mentis insania.

Tertio, Chaldeus et Lyranus, id Speculator Dei, id est verus Propheta, est in Israel; at Israel laqueum tetendit, ut eum interficiat; itaque concebat sibi odium Dei, qui hunc speculatorum in domo, id est Ecclesie sua, constituit.

Quarto et genitimo, q. d.: Speculator cum filio meo, id est Propheta qui dehouerat secundum Deum, et quasi a Deo autoritus et constitutus Propheta, aut qui dicebat se Deo familiare; et ab eo missum, ideoque dicebat Israeli vera predicare et docere, ac hostes et imminentia mala

exta providentia sue specia prospicere, pronunciere et avertire, hic enim illaqueavit, et quas talae acutus est decepti sua falsa propheticorum et doctrina, qua inter alia predicabat quasi acceptum ex ore Dei, Israeli nihil timendum esse nisi hoste et visitante; itaque causa fuit cur Israel perduraret in suis viis, id est impulsus actionibus, et presentium in sui idolatria, quae summa esset in insania: » nam in domo Dei eis, » id est in proprio idoli eius, quondam colivit Deum sicut

itaque illaqueabant et decipiebant populum. Huius quoque sunt stulti Prophetae et iusani, de quibus dixi vers. preceed.

Tropologice, haec recte adaptes Terfulliano, Luciferi Calaritano, Origeni, aliiisque viris sapientia et virtute illustribus : hi enim fuerunt quasi oracula Dei, et quasi speculator cum Deo conversans; sed per apostasiam et lapsum facti sunt laquei in Ecclesia, multoq[ue] fideles sacrum traxerunt ruinam, quibus recte competit versio Arabica vers. 41: *Ephraim quasi avis volavit, et eminentia (claritas, nobilitas) eorum quasi vallis, et quasi vada* (1).

9. PROFUNDE PECCAVERUNT, SICUT IN DIERUS GABA. — Iudea est, profundarunt; Syria, profundum petierunt, id est in profundum, puta in barathrum scelerum, prolapsi sunt, et, ut Vatabius, profundum fecerunt defectiōnem, ex qua solliciti emergendi vix videtur illa esse spes, aut possibilias, et, ut Prudens in *Ezechiel*. xiii, 3, q. d. Ex profundo et imo corde, ex toto affectu recesserunt a Deo, et coluerunt idola. Porro dies Gabaa. S. Hieronymus, Haymo et Hugo referunt ad tempus, quo Saul creatus est rex in Gabaa, cum populus invito Deo a Samuele regem sibi postularet, q. d. Ut Israel olim Saulem, ita nunc Ieroboam me invito regem sibi constituit. Melius idem Hieronymus, Cyrillus, Theophylactus, Lyranus, Vatabius, Ribera et ali⁹ hoc referunt ad enormem stuprum a Gabalit⁹ commissum in uxorem Levite, ob quod omnes cesi sunt. Vide historiam *Judic.* cap. xix et xx. Sensus ergo est, q. d. Sicut profunde, id est gravissime, peccaverunt vii Gabaa, et Benjaminita, feda et insana stupro occidente uxorem Levite, illudque deinde

(1) Locis iste difficilior est quam vulgus existimat, inquit Drusius; qui faciem esse putat, ne ille nescit, quid sit arduum in hoc Propheta. Secundus sensus a Cornelio propositus nobis eo magis placet, quod falsi prophetae, quorum magnum numerum reges Israelitarum sequi solent, decipere et corrumpere stolidam populum omni, qui se prebeat, occasione. Atmen huc etiam sensum recipere posset hic versus puxa Maurer: *Si speculator Ephraim apud Deum meum, tunc laqueus aucepis in omnibus vitiis ejus, Ephraim, defectio, causa defectionis in domo dei ejus*, Ephraim, id est in civitate Ephraimitarum. Sensus: Si quando consulunt Israelita prophetas Iove, horum salutaria consilia suis artibus irrita redire propheta falsi, preecipi illi communio omnium defectionis causa. Cf. cap. v, 4. *Speculator epidemus* est cum consulere ejusque expectare responsum: cf. *Iacob.* II, 4.

Lackenacher in *Osservat. philolog.* P. V. *Osserv.* III, pag. 223, sic vimilcare studet hanc interpretationem: *Ephraim prophetae sibi suos ipsi constituti et Quemadmodum se fieri observamus sacris in litteris, ut pro causis actionis efficiente effectus ponatur, sive ipsa actio, ita et hic puto factum. Itaque Ephraim speculator nulli est Ephraim qui efficit, ut speculator sive vaticinatur nulli qui prophetas constituit, hoc est, rex mercede vites contineat, ut ad ipsius mentem atque voluntatem oracula confingant, eademque pro divinis plie imprudenti obtrudant.*

contra alias omnes trius pertinacissime defert, dentes solidi bello, quo omnes pene usque ad intercessionem totius tribus Benjamin occisi sunt: ita nuna Israelite gravissime peccant stupro spirituali, id est idolatria publica, et communis omnibus decem tribibus, illamque pertinacissime tenuerunt et defendunt, nec ullis Prophetarum monitis aut minis ab ea avocari se sinunt: quin potius pseudoprophetaur vocibus et oracula in ea confirmari et perfici gaudent: quoicunque a Deo descendunt ut Gabae.

10. QUASI AVES IN DESERTO, INVENI ISRAEL (q. d. Elegi Israel, eduxique per Mosen ex Egypto in desertum, fuitque ipse mihi charissimum et in delicia, ut solent esse viatori in deserto fame, siti et fatigazione afflito, uva reperte, et) PRIMA POMA FICULNEA, — id est prima et precepsies fiues (pomum enim Latinis significat fructus omnes qui molliori sunt cortice), que *Jeremie* xxv, 2, vocatione praeceps, alibi *primitiva*, vel *primi temporis*. Septuaginta, *Isaiae* xxviii, 4, vertunt, *maturas*. Haec enim, quia post longam uiriam carientiam avida expetuntur, in proverbium abiurunt, significantque rem valde desiderabilem, diuque expectitam: primos enim fructus, presertim fiues, mire concepcionis; quia illi, utpote immaturis, diu, puta toto anno, abstinentur. Immaturitas enim et mora cupiditatem acuit, ut ubi primum maturuerint, aut sese ostenderint, cupide arripiantur. Simili modo ego Israelitem impem et famelicum in deserto manna de celo alii. At ipse ingratis et recalcitrans, ma spatio defecit ad Beelphegor, id est Priapum, europe adoravit, *Num. xxv, 1*; vide ibi dicta. Sensus ergo est, q. d. Israel colens nunc vitulos, imitator parentes suos, qui primitus coluerunt Beelphegor. Ita Chadeus, Albertus et Arias. Ita quoque explicant S. Hieronymus, Theodoretus, Theophylactus, Rupertus, Haymo, Hugo et Lyranus, nisi quod ipsi per patres accipiunt Abraham, Isaac, Jacob, non Mosen. Verum hi non fuerunt in deserto.

Nota: Pro *quasi prima poma ficulnea*, Septuaginta vertunt: *Sicut secum in sicu temporanea*. Sicut enim scopus, id est speculator, rem longo videntem annulat, ita precepīs fixus maturiterat, ut crudite annofavit Billius in *Orat.* 32 Nazianzeni.

ABALIENATI SUNT IN CONFUSIONE, — q. d. Convertebant se ad colendum pudendum idolum Priapi, quod uti obsecrum, ita per obsecras libidines et fornicationes colabant. Ita S. Hieronymus, Cyrillus, Theodoretus, Theophylactus et Lyranus.

ET FACTI SUNT ABOOMINABILES, SICUT EA QUA DILEXERUNT. — Puta, sicut idolum Priapi erat fedisimum et abominandum, ac siue abominanda erant meretrices Madianitae quae dilexerunt, et cum quibus fornicabantur, quae eos ad cultum Priapi illexerunt; unde Arias et Vatabius vertunt:

*Facti sunt abominabiles secundum animorum earum, scilicet meretricum, id est siue meretrices haec, amorgue earum et formicatio erant abominabiles. Sicut ait Psaltes, *Psalm. cxix, 8*: « Similes illis (simulacris et idolis) fiant qui faciunt ea, » q. d. Idoloplasta et idololatre fiant trundi, stiptes, stupidi ingenio, omnique sensu homini digno, as viribus destituti, clausis et mortuis membris, ait S. Augustinus et Hieronymus, tales enim solent esse idololatre, idolis suis similes. Hinc scholasticæ recte doceat D. Thomas, I II, *Quest. XVII*, art. 2, actus humanos surserat speciem ex objectis, ut si objectum sit bonum, actus sit bonus; si objectum sit malum et abominandum, actus sit malus et abominandus, idque in talis specie virtutis vel viti, cuius est objectum: objectum enim a voluntate amatum et concupitum, suam bonitatem vel malitiam in eam transfundit. Arabicus verit: *Illi sunt in operibus suis, et assimilati sunt animali*. Peccator ergo es, stultus et amens.*

Moraliter, disce hic quod voluntas nostra natura sit ut quasi chamæleon: sicut enim illa rerum omnium quibus se applicat, colorem induit, praeter rubrum et candidum, inquit Plinius lib. VIII, cap. xxxiii, ideoque in omnes formas et species se transmutat: sic et voluntas omnium rerum speciem et faciem quasi induit, quibus se per amorem jungit et applicat. Hinc dixit vir sapiens: « Quod per voluntatem resolute et efficaciter vis, hoc absolute es, » Vis resolute esse humili, hoc ipso humili es: vis esse temperans, castus, obedientis, patiens; si id efficaciter vis, de facto est temperans, castus, obedientis, patiens. Hoc est quod nisi S. Augustinus, epist. 52 ad *Macedonionum*: « Non faciunt bonos vel malos mores nisi boni vel mali amores. » Sicut ergo facti sunt abominabiles, qui dilexerunt peccata: ita facti sunt, sumtum speciosi et gratiosi, qui diligunt Deum speciosissimum et gratiosissimum, Nam, ut ait S. Augustinus, tract. 2 in epist. S. Joann.: Talis est quisque, qualis est ejus dilectio: terram diligis? terra es: Deum diligis? quid dicam? Deus eris. » Amor enim transformat amanteam in rem amatam. Unde « anima, ait S. Augustinus, magis est ubi amat, quam ubi amatur. » Et viceversa res amata magis est in amante, quam in animante. Quocirca Cato Censorius amantium diebat in alieno corpore vivere, uti referit Plutarchus in ejus Vita. Et Plato ascerbat omnes qui periret amarent, in suo et proprio corpore mortuose esset, eo quod in alieno viveret, uti refert Fulgosius, lib. VII, cap. II. Et Panetus philosophus amorem turpem diebat esse rem impotentem alteri emancipatum, vilium sibi, uti refert Brusonius, lib. I, cap. II. Ejus enim officium non est aliud quam corpus proprium et creaturas alias, puta carnes, panes, vina, defecias, etc., in putredine devorando, vel voluptuando convertere. Hec igitur utilitas, immo vilitas: haec ejus potestas, immo infirmitas, ut per eum nostra sanies

transeat affluenter: non enim facere valet, ut maneant. Hoc ejus studium, haec ejus beatitudo, ut voluptuatum creaturarum sordibus affluat, quibus votive succumbit, corruptiente eum per illas dia-bolo: qui mire gaudet a homini deceptione et interitu, cum rei create quam turpiter homo adamat, imago ei maneat impressa, tanquam simulacrum in templo suo: cui non boven, non hinc, sed anima rationalem et corpus, id est seipsum totum peccator immolat, cum ea fruatur. An non ergo abominabilem se facit, cum se pro dilectione, caue momentanea, putri carnimo tetromino demoni mancipat, et servum addicit? quando creatureas quas fede diligit, ac eis eius ipsum in putidas vomicas, carneficas, alias sordes et putredines transmittat.

Ex adverso anima amans Deum fit spiritus, angelica, divina, et in Deum illi inherendo transire. Unde S. Ambrosius, lib. *De Isra et anima*, cap. III: « Tunc, ait, nos osculari Del Verbum, cum eorum lumine cognitionis illuminat, et amore bonitatis indamnat, ut adhaereat ipsi, et unus cum ipso spiritus efficiatur. » Nervosius S. Gregorius explicans illud *Cant. I, 1: Osculet te* — *de: Cum ejus (sponsi, ait sponsa) osculum sentio, subita mutatione me dereliquerit, et in ejus similitudinem illius liquefacta transformor. » Amor enim est motus et impulsus, quo amans fertur in rem amatam, eique se unit, et in eam se transformat. Secus est in intellectu et in intellectus, hic enim non tendit extra se, sed res intellectus per species et cognitionem, ad se trahit, sibi imprimat et incorporat, ut docet S. Thomas, I II, *Quest. XXII*, art. 2. Denique ex hoc loco et similibus, recte probant theologi, quod actus peccati transiens, post se relinquat in anima peccantis maculam habitudinem peccati, per quam ipsa formalter sit exosa et abominabilis Deo. Ita Joannes Salas, I II, *Quest. LXXXVI*, initio.*

11. EPHEM QUASI AVIS AVOLAVIT, GLORIA FORUM A PARTE. — Est hebraea metafora, sive verborum transpositio: sic enim illa ordinanda sunt: Gloria Ephraim quasi avis, id est velocissime, avolavit a parte, etc. Gloriam vocat filios: haec enim parentum deus et gloria, nū diciunt *Prophet. X, 8*. Sensus ergo est, q. d. Filii Ephraim in quorum multitudine, specie et robore ipse glorabar, cito morituri sunt; alii a parte, ut cum scilicet primus proderentur in lucem; alii a parte, » quia scilicet abortivi erunt, q. d. Faciam ut matres patientur aborsum, futuusque suos abortiant; alii a conceputo, » quia sensum conceptionis mox diffuet, ut ex eo embryo formari negeat, q. d. Puniam uxores vestras sterilitate et vita matricis, faciamque ut fortun non conceipiant, aut concep-tum abortiant, aut natum mox perdant (1). Illico esse sensum patet ex sequentibus: « Quod etsi

(1) A parte ad graviditatem, a graviditate ad ipsum conceptum descenditur, ut quavis spes foetus procedatur.

entrarint filios suis, absque liberis eos faciam.^a q. d. Quod si filios aliquos procreaverint et educaverint, illos vel gladio hostili, vel peste, aut morbo occidam, ut ad statum matrum non perveniant, nec computentur in hominibus. Idem patet ex vers. 14, ubi dicit: Da eis vulvam sine liberis, et ubera arenaria. Ita S. Hieronymus, Chaldeus, Vatablus, Arias et alii. Alter Theodoretus, Haymo et Lyranus, quasi dicat: Ephraim ex quo avis avolabit in captivitatem Assyriam, qui gloriaratur de sole copioso, de uero conceptu feconde. Alter quoque Theophylactus, q. d. Ephraim citu quasi avis avolavit, et recessit a viis et moribus patriorum suorum; quia gloria tua non in me, sed in prole, partu et conceptu ubere constituit. Hinc ego illam ei adiunquam et succidam.

Arabis Antiochenus verit: Ephraim quasi avis volavit, et eminentia (claritas, nobilis) eorum quasi exaltata, et quasi vada; Arabicus Alexandrinus: Ephraim velut uox volans, «quasi portuantes: sic gloria eorum; quia contra filios suis ut exderos et filii hominum, ut illis, quia recesserunt, a cisis meis».

Tropologicus, «Gloria Ephraim a parti, ab altero, a conceptu transit, » inquit Julianus Archiepiscopus Toletanus, qui in Nahum extat tom. II Biblioth. SS. Patrum, « quando mens primi honore, gloria quasi semidea, pro fama infamiam, pro gloria miseriam, odium pro gratia, contemptum pro reverentia, lucrum pro jactura, inuidam pro copia justi Dei iudicio recipit; pars est operatio, ventus intentio, conceptus cogitatio. Gloria igitur Ephraim avolat a parti, a conceptu, ab uero, prius spundi secessit, sororsecus vivendum, et de vita extrinseca honestate in se gloriantur in honestatu odio, corruptior intentio, fructuus cogitatio, » de quo puncto vers. 14.

42. SEP ET VE EIS CUM RECESSERUER AB EIS.—Est gradatio: primo, enim minatus est eis, quod subolem impedit nec nascetur; secundo, quod natam occideret; et hie tertio, minatus est omnitudinem desolationem, indequae vastitatim et excidium, q. d. Ve eis cum eos orbabo non tantum illis, sed et mea cura et providentia, atque a me libebaro; tunc enim invadent eos perpendicuare Assyrii.

Nota: Est hic duplex lectio: prior בְּנֵי besuri, per sin, quod idem est cum samech, id est cum recessero. Ita legunt et vertunt Noster, Aquila, Symmachus, Jonathan Chaldeus Paraphrases (quem Galatinus, lib. I de Arca filii, cap. v, asserit 42 annis precessisse Christum) qui verit: Ve eis cum custodio moy statum meum ab eis: R. David, R. Abraham, R. Simon, Vatablus et alii. Posterior בְּנֵי besuri, id est caro mea; unde vertunt: Ve his cum caro mea eis. Ha Septuaginta et Theodoretus, quos se quantum Graeci, ut Cyrilus, Theodoretus, Theophylactus, Dorotheus in Sy-

nopsi, Cyrilus Hierosolymitanus, catech. 12. Quocirca Theodoreus et Theophylactus putant hic esse prophetiam de incarnatione Christi: uno Raymundus quem citat Lyranus sui legit: Ve eis, incarnatione mea ex eis, q. d. Ve nunc Israelitis cum excederint ab Assyris, sed longe magis ve cum ex eis carnem ego Christus a summa: tunc enim ipsi me, licet cognatum suum, persecutus et occidens, ideoque a Tito et Romanis funditus delebuntur, et in aeternum desolabuntur. Sic et Lyranus, Burgensis, Mariana, Galatinus, lib. I, cap. viii, et Leo Castrinus, qui contendunt Iudeos humum locum corripuisse, «pro besuri, id est caro mea, scripsisse besuri, id est cum recessero; idque, quia Verbum incarnatione oderunt et repudiarunt. Verum id perperam dicitur, primo: nam Christus carnem sumpsum ex Iudeis, non ex Israelitis; secundo, quia passim in Biblio scribuntur Besuri, per van, quod nequit esse in Besuri, id est caro mea, ut patet intentum. Besuri ergo, id est cum recessero, legendum est, non besuri, id est caro mea; tertio, quia versionem hanc Vulgatam, quia legimus, cum recessero, recipit et probat Ecclesia a mille annis: impium autem est dicere, Ecclesiam vilificata et falsa versione niti.

Quocirca Cyrus et Theophylactus aliam meliorem et Vigilate editionem vicinorem hujus versionis Septuaginta dant interpretationem, scilicet hanc: «Audita, inquit Theophylactus, Propheta minus bei adversus Israhel prececur, ne vel ipse, vel sui confitentes, et secundum carnem cognati, simi particeps future istius ire. Idcirco inquit: Caro mea ex ipsis, hoc est extra ipsis. Longe queso ab ipsis removet, et ego, et caro mea, sive cognati et confratribules. Sic Apo: Iustus vocat carnem suam, id est cognatos, secundum carnem, Roman. xi, 74. Simili modo Cleones in tragedia apud Senecam, Jasonem a communica culpa cunctaque eximit, dicens:

Proculve vestro paras a certo steti.

13. EPHRAIM, UT VIDET YRUS ERAT, — q. d. Vers. 13. Ephraim, prout ego ipse vidi, par erat Tyro in opibus, prosperitate, fortitudine, munitione, propria prolixi, omnino deinceps et gloria, cum, modis! Deum coleret, ejusque legem servaret, inquit Chaldeus: quia sic valabantur bei auxilio, sicut Tyrus mari, ut S. Hieronymus. At quia nunc Deum relinquunt, sibi suisque idolis praefident, hinc omnem egloriam Deus adiunxit, ac præseruit filios, in quibus ipse adeo solet gloriar, dabit tum in bello pugnantes, tum post bellum vicos et captos, occidendo Assyrios eorumque regi. Hunc enim vocat «interfectorem». Ita S. Hieronymus, Albertus, Lyranus, Vatablus et alii. Tyrus olim erat quod num Venetia. De gloria Tyri dixi, Isaiae xlii, et Ezech. xxvi. Huc accedit Vatablus, qui sic verit et explicat: Vidi Ephraim, sicut Tyrum, puta primo florentem pace rerum-

que copiam, mox ob idolatriam vastatum (1), que ladearent. Sic nimirum eis occasionem Secundo, Aris putat esse antithesis Ephraim et fastu etidolatrie, quam per filios committunt, Tyri, q. d. Esto Tyrus ad Ephraim, puta ad tribum Aser, perfinceret, ut patet Josue xiv, 29; tamen tibi invisa, ita S. Hieronymus, Cyrilus, Chaldeus, Theophylactus, Haymo, Hugo, Lyranus et enim Tyrum florentissimum opibus et prolixi, ali. Solus Aris haec in bonum accepit, quasi Deus Ephraim vero ei vicinum vidi utriusque orbatum hic peccatum Israhelis docebat, moderetur et imminuat, ut sensus sit: Ne Israhelis nimis crudeliter interficiat.

Tertio, Aquila, Symmachus et Theodoretus sentent, videbant filios iam maturos ab Assyris pro Tyrus vertunt, petra, hanc enim significat caput et interfici; fas, o Domine, ut illi vel non Hebr. יְהוָה צֹר, indecens urbis impetrata dictum concipiuntur, vel concepti et nati mox tabescant est hebreus Tyri, chaldaeus Tyri, greci et latini et morientur. Paolo aliter quoque Vatablus vers. Tyri, q. d. Ephraim erat et ex multitudine (2), nimirum sive interrogatio, sic: «du eis, puta ut petra et scopulus durissimus, qui fixus in domine, quod daturus es, da eis cuiuslibet abortientia omnes, contemnit, procellas, turbines et tempestes, et abea arendas; Arabicus Alexandrinus: Petre, o Domine, secundum retributionem eorum; et da eis non parturientes, et maxima avertent; Arabicus Antiochenus: Ephraim vidi in statu quo vidi steriles. Da eis, Domine, utrue non parturientes, et abortivorum; Syrus: du eis, Domine, ut quod das (dabis) eis; da illis matricem illiterem, et abortoria.

Quarto, Septuaginta pro 7 legentes, puta pro Tyri, id est Tyrus, יְהוָה צֹד, id est venatio vel captura, vertunt: Ephraim, sicut videt, in hiis, id est venationem vel captionem præbat filios suis, ut educeret ad interficiem.

Nota: Deus Ephraim, id est Israhel, intentat filiorum nequam et orbitatum prius cisteris criminis, tum quia ipsa in gloriam habuit et prelubebat, quia in eorum et civium eorum esset in expugnabilis; unde eos vocavit gloria Ephraim, vers. 11; tum quia Ephraim filii sunt abusus erat non tantum ad fastum, sed et ad idololatriam; eos enim immolaverat idolo Moloch: Iure ergo istud a beo spoliatur et orbatur; tum quia imitacione fornicationis et idololatria Gabaritum, et perditum colentium Beelphegor. Fornicationis enim est cornu meum in heo meo; dilatatum est os meum super inimicos meos (Phoenicium, eius filios et associas, milii scribi insulantes, etc., donec steriles (ut ego) papaver plurimos, et quia multos habebat filios, infirmata est. Tradunt Iherusalem, et ex S. Hieronymus, Abulensis, Vatablus et alii, Phenemus tot mortuos esse filios, quod nascabantur Annae. Celebris est apud Cenitum Noe, que septem filii iudeorumque filios pulcherim superbiens, sequit Latone praetens, ab Apolline Latone filio, filii et filias omnibus interficiunt, orbata præ dolore attincta oblitum, ac uel lapidesque malis dirigit, ut describit Ovidius lib. VI Metamorph., et Statius lib. V. Sic Augustus, Tiberius, Caligula, Nero, Domitianus, Trajanus, Adrianus, cetera ut pene omnes Imperatores gentiles, in libidines et fastu sobole caruerunt, noxie ultimae ex se tanti imperi reliquerunt heredem.

(1) בְּנֵי besuri, sicut Tyri. Lomellus est hic index qualitatis. Nempe Hebrews est distatissimum appellare aliquod eis rei nomine, cum qui confert omiso chap. sibi illud, idque cum accusatis qualitatibus per lumen exprimitur.

(2) Mauer verit: Ephraim, quoniam proprio Tyrum versus, plantata est in virtute, id est, pulcherrime floret terra Ephraimorum, quoniam omni præstabilit, quo longissima oculi conspectum ferunt Tyrum versus; et tamen edendi sunt, illi eis ad interficiem, etc.

(3) Prophetæ reassumit quod supra jam predictum de orbitatione liberorum, ut causam novam subiectum, et deum in pienam annuntiatione pertinet.

ab eo semen et lac gratiae non accipit, ut opera bona parturiat; aut si acceperit et pepererit, ea factet et nutriri: ubera enim anime arent, id est succo gracie et spiritus destituta sunt: unde proles, id est opera bona grandescere nequeant, sed tabescunt et evanescunt. Idem maxime locum habet in predicatoribus, Prelatis, Confessariis, aliisque qui animas Deo parere satagent. Dum enim puro zelo glorias Dei et salutis animalium id faciunt, florem filiorum spiritualium copia et fructu: dum vero se, puta plausum, lucra, aut commoda atque patuntur, mox matrix eorum sterilescit, et ubera arescant, ut nec filios in spiritu gignere, nec si quos generint, alere et promovere possint. Hoc est quod ait Christus: «Si aut palmes non potest ferre fructum a semetipso, nisi mancerit in vite; sic nec vos, nisi in me manescitis.» Et mox: «Si quis in me non mancerit, mitteretur foras sicut palmes, et arescat, et colligent eum, et in ignem mittent, et ardent, a Iom. xv. 6. Omnis enim succus vigorum gracie, qua spiritualiter vivimus, vegetamus, crescimus, et fructificamus, derivatur a Christo quasi a radice et humo. Vide S. Gregorium, hom. 17 in Evang.

Præclare S. Bernardus, serm 31 in Cant.: «In gratitudine, inquit, inimica est anima, exinanitio mercitorum, virtutum dispersio, beneficiorum perdito. Ingratitudine venus urens, siccans sibi fontem pietatis, rorem misericordie, fluentia gracie.» Idem, tract. De Interiori domo, cap. xli: «Superbia, inquit, sicut est origo omnium criminum, ita est ruina omnium virtutum. Solus superbia contra cunctas animi virtutes se erigit, et quasi generalis ac pestifer morbus omnes corrumpt.» Idem, serm. 34 in Cant.: «Argumentum superbiae, privatio est gracie.» Ex adverso, argumentum humiliatis, est copia gratiarum. Si quem ergo videris privari grata et donis suis, scias eum esse superbum: si vero aliquem videris iis abundare et crescere, scito eum esse humilem. Humilitas enim est mater et conciliatrix donorum, quorum dissipatrix est superbia: Deus enim humiliabit qui dicit, quam superbis aufer.

43. OMNES NEQUITIÆ FORUM IN GALGAL (1). — In Galgal enim israelitæ abiecerunt omne regnum dei, tam politicum quam sacrum. Politicum, quia a Deo regi nolentes, in Galgal peferrunt a Samueli dari sibi regem, qui proinde dedit eis Samulum, Sacrum, quia in Galgal statuerunt idola, quæ spreto Deo, coleruntur. Ita S. Hieronymus, Theodoretus, Hugo, Lyranus, Vatablus et alii. De Galgal vide dicta cap. iv, 29.

QUA IN EXOSO HABIT ZOS. — Hebreum 12 hi, id est quia, saepe non causam significat, sed effectum est, et ornatum causa additur, imo subinde significat. Ita capitul his: q. d. «Quia, »

(1) Post interlocutionem Propheta Dominus ipse loqui pergit, et ne cum Ephraim nimis sovere agere videatur, causam sujici gravissimum, quia induxit tam graviter in eum animadversum. (Ackermann.)

id est idecirco, ibi crepi eos odio habere et aversari. Ita Ribera, a Castro et alii.

DE NOME MEA EJICIAM EOS. — Puta de templo, ut expreat Chaldeus, vel politus de terra sancta, quae tota erat quasi una domus et familia Dei, in qua sub eius auctoritate et protectione securi et felices degabant Israelite, quasi filii sub parentis cura, unde in eam habebant nomen Israelia et populi Deli: ibi quoque Deus suos Prophetas, quasi paterfamilias ad eos eruditos et formandos mittebat. «De domo ergo mea ejiciam eos, ut alieni a me abeant captivi ad gentes, et idola, quæ coleruntur. Ita S. Hieronymus, Theophylactus, Lyranus, Arias et alii.

NON ADDAM UT DILIGAM EOS. — Id est, non amplius diligam eos, ut veritatis Vatablus. Nam, ut sequitur, et ut ait S. Hieronymus: «Abieci eos Deis omnium Prophetarum, quia non audierunt eum; et vagi errant in nationibus, non habentes altare, non credentes, non principem, donec ad Christum converterantur.»

OMNES PRINCIPES EORUM RECEDENTES, — q. d. Omnes aeges Israel a primo Jeroboam usque ad ultimum Hosee, a Deo ad vitulos aureos recesserunt.

16. PERCUSSUS EST EPHRAIM, RADIX EORUM EXSICCATA EST. — Comparat Ephraim arbori, prius frondibus et fructibus luxurianti, postea percuessore aurigine et arescenti, quod radix ejus siccata sit, ideoque fructum producere non valenti, q. d. Ephraim, id est populus Israel, insta arboris percuessus et arescentis in radice, paucos vel nullos profert fructus, id est filios. Patet ex sequenti. Unde Chaldeus verit: *Donus Israel similes sunt arbori, ejus radix urende percussa esse ducimus, et siccator folium ejus sursum, fructum non facit.* Porro radix Israel accipi potest fecunditas illi a Deo indita, cum Ruthino et Lyrano, vel regia potestas, sive reges, et principes, cum Theodoro et Theophylacto. Hi enim instar radicis sustinabant, et vegetabant totum populum. Unde Arias apposite: *Radix, inquit, est rex, truncus est regnus, Ephraim, folia et rami esterne novem tribus, q. d. Ultimus Samaria rex (qui est quasi radix), puta Hosea, cum Samaria, totaque tribu Ephraim, quia est quasi truncus arboris, vastabit a Salmanasar: unde ab eodem mox vastabuntur esterne omnes (quae sunt quasi rami) ut plane arescat, utpote siccata radice, regnum et res publica Israel; adeo ut, etiam si aliquis exqueratur, interficiam amantisima, »vel, ut Vatablus et alii vertunt, desiderabiliter, uter eorum, id est charissimos filios, qui erant eorum desiderium et deliciae; unde Chaldeus verit: Interficem viscerum eorum pulchritudinem. Proles enim sunt parentum pignora, et quasi viscera.*

Mystic, radix regni et republie est Deus; hic enim regnum et republie sustentat, auger, florete et fructificare facit. Ita S. Hieronymus, qui rursum per radicem accipit Patriarchas Israeli,

puta Abraham, Isaac et Jacob. Hi enim licet in se vivi, aridi tamen, et quasi morti, erant sue soboli degeneri, puta Israeli idolatrii; quia eos aversabantur, nee eos merito et prece sua juvabant.

17. ABIECI EOS DEUS MIEUS (non illorum): QUA NON AUDIERUNT EUS: ET ERUNT VAGI IN NATIONIBUS. — Hoc est quod deplorat Jeromias Thren. 1, 8:

*Etherei scelus hoc agre tult ira mariti,
In quo suam vetutem te remare domini.
Inde vaga, huc illuc incertis sedibus erras:
Nulla ubi domus est, cum sit ubique dominus.*

CAPUT DECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo, comparat Israelem viti frondosa, sed fructibus vacua, quod Dei opibus abusus sit ad avengendum cultum idolatriæ, ideoque minatur ei excidium, quodque idolum ejus, puta vitulus aureus, deficeret manus regi utori, scilicet regi Assiriorum; tantisque strages et orationes, ut dicturi sint montibus: Operite nos; et collibus: Cadite super nos. Adhuc id jure fieri, quia priscum est hos Israeli peccatum, puta ea diebus Gabau, in quo pertinaciter persistit, quod non nisi excidio castigari potest. Secundo, vers. 11, comparat eum vitulus amanti trituram, id est, fruges et opes, unde ait: *Hacenus arastis impudentem, iniuritatem messiuistis; nunc sapite, ac seminate in justitia, ut metatis in ore misericordie. Deinde horitur ut novale cordis sui innocent, et preparant ad gratiam quam affert Christus, justus doctor auctor. Denique, vers. 14, si in impietate persistit, minatur quod Bethel, id est, idola Bethel perdet eos sicut Beth Arbel, id est, domus Gedeonis, perdidit Salmana cum Madianitis (1).*

1. Vitis frondosa Israel, fructus adæquatus est ei: secundum multitudinem fructus sui multiplicatiæ altaria, juxta ubertatem terræ sue exuberavit simulaeris. 2. Divisum est eorum, nunc interibunt; ipse confringit simulacra eorum, depopulabit aras eorum. 3. Quia nunc dicent: Non est rex nobis: non enim timemus Dominum: et rex quid faciet nobis? 4. Loquimini verba visionis inutilis, et ferietis fodus: et germinabit quasi amaritudo iudicium super sulcos agri. 5. Vaccas Bethaven coluerunt habitatores Samaria: qui luxit super eum populus ejus, et redditus ejus super eum exultaverunt in gloria ejus, quia migravit ab eo. 6. Siquidem et ipse in Assur delatus est, munus regi ulteri: confusio Ephraim capiet, et confundetur Israel in voluntate sua. 7. Transire fecit Samaria regem suum quasi spumanter faciem aquæ. 8. Et disperdenter excelsa idoli, peccatum Israel: lappæ, et tribulus

(1) Totum hoc caput, ut recte observant post Sanctum Rosmuller et Ackermann, in enumerandis peccatis Ephraimitarum, illorumque propriebus supplicium amplificando versatur. Vaticinium regnante Hosea, cum Salomon sub ultima regi ejus tempora editio esse, videtur probare vers. 3, 5, 15 (in Hebr. xiv). Maure tempore quod primam inter et alteram in terram Ephraimitarum a Salmanasare susceptam expeditionem interfuit, compotum putat. In quam septentiam venimus haec moti ratione, inquit, quod qui vers. 14 vocant Salomon, vir dubium est, quoniam Salomon, c. quod ibidem memoratur, in victoriis subiecta fuerant, 9; secundo, statuunt pœna regni regi et regis, 7; tertio, eversionem et vastitatem sacrorum, ac populi desperationem, 8.

Secundo, prædicto pœnam cuique correspondente, primo, destructionem idolatrias, per vitulum abducunt, sacerdotem et populum afflictant, 5, 6; secundo, alabatores regi et regis, 7; tertio, eversionem et vastitatem sacrorum, ac populi desperationem, 8.

Tertio, comparationem facit operis cum pena: primo, referunt indulgentia facta Gabauis, quorum reliqua romanentur in populo et regione, nec nisi posse diplopia victoriani subiecta fuerant, 9; secundo, statuunt pœna regni regis Israelitæ, qui cum praes Gabauis pejus duplicit corporali et spirituali reparatione, peccaverint, primo hostili incuria vieti, Deo urgente, omnes sine exceptione deportabuntur, 10; tertio, addit quod haec tenus Israel vel faciliatabant et proficiunt opera oblitos; sed non una cum Iuda, Imposito etiam gravi jugo, subiit difficultate et sterilitate, 11; quartio, laborans tropo ab agricultura sumptu, pergit Propheta in adhortatione ad ritus operanum, exposita frumentis spe, et vigente adhuc temporis opportunitate, 12; quinto, sed cum me ad melorem frumentum redirent, quoties ad pœnitentiam et piætatem eos horribus est, toutes quasi de-

Prius, queritur Deus, quod quidquid faciliter et vicium, in modum cultum et honorem effusus contulerint, scilicet primo, aliossum prosperitatis in multiplicatiæ idolatriæ, 1; secundo, hypocris et discordiam, 2; tertio, contemptum Dei et regis, 3; quartio, præstatim